

УДК 378.147:33

Сірик Тетяна Володимирівна

аспірант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди»,
м. Переяслав-Хмельницький
siruk2009@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. У статті розглядаються соціально-педагогічні особливості формування професійної компетентності економістів у сучасних умовах, розкрито сутність понять «компетенція» та «компетентність» з погляду різних наук, досліджено стан соціуму сьогодні та визначено характерні риси молодих спеціалістів, які необхідні для сучасних роботодавців. Процеси, що відбуваються в європейській та світовій економіці, та відповідні їм соціально-педагогічні орієнтири в системі вищої освіти зумовлюють формування нових, жорсткіших вимог до професійної компетентності сучасних фахівців та удосконалення процесу їх професійної підготовки.

Ключові слова: «внутрішній світ»; «компетентність»; «компетенція»; «працівник нового типу»; «професійна компетентність», «самооцінка», «саморозвиток», «соціально-педагогічні особливості».

Процеси, що відбуваються в європейській та світовій економіці, та відповідні їм соціально-педагогічні орієнтири в системі вищої освіти зумовлюють формування нових, жорсткіших вимог до професійної компетентності сучасних фахівців та удосконалення процесу їх професійної підготовки. Значення цієї проблеми зумовлене тими докорінними змінами, що сталися в системі вищої освіти, де взято курс на гуманізацію і демократизацію, на формування особистості як найвищої цінності суспільства, на її соціалізацію.

Змістовий аспект понять «компетенція» і «компетентність», класифікація компетенцій, компетентнісний підхід до навчання відображено в роботах російських та українських дослідників (В. Байденко, В. Болотов, І. Зимня, Ю. Татур, А. Хуторський, О. Овчарук, І. Родигіна та ін.).

Проблемі формування професійної компетентності майбутнього економіста присвячені наукові роботи цілої низки вчених, серед яких М.В. Вачевський (теоретико-методичні засади формування професійної компетентності) [3], О.М. Гончарова (інформатичні компетентності майбутніх економістів) [5],

Л.М. Дибкова (індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності економістів) [6], Н.В. Уйсімбаєва (значення науково-дослідної роботи у професійній компетентності студентів економічних спеціальностей) [15] та ін. Але проблема соціально-педагогічних особливостей формування професійної компетентності економістів в сучасних умовах не була предметом окремого наукового дослідження.

До останнього часу в психолого-педагогічних дослідженнях переважав діяльнісний підхід до визначення природи компетентності. Однак в останні роки з'явилися роботи науковців, в яких простежується підхід до розгляду цього складного явища з позицій та можливостей декількох наук одночасно.

Вчена Н. Єфремова, дотримуючись синергетичного підходу, визначає поняття «компетентність» як узагальнені та глибоко сформовані якості особистості, її здатність найбільш універсально використовувати та застосовувати одержані знання та навички; сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють суб'єкту пристосуватись до мінливих умов; здатність діяти та виживати в даних умовах. До даного переліку вчений А. Хуторський, спираючись на позиції особистісно орієнтованого навчання, додає сукупність змістових орієнтацій, які необхідні для продуктивної діяльності [14].

У сучасній педагогічній науці досліджуються різні аспекти компетентнісного підходу в освіті – від розуміння категорії «компетентність» та розкриття її змісту (В. Байденко, Ю. Татур, С. Шишов), визначення ключових компетентностей (І. Зимняя, А. Хуторський) до проблеми формування компетентності у майбутніх фахівців (О. Юдіна, А. Райцев, В. Адольф, Т. Добудько) [4, 234].

Аналіз різних словників, психолого-педагогічних праць дає підстави стверджувати, що у них розрізняються терміни «компетентність» і «компетенція», зазначаючи, що компетенція в перекладі з латинської «*competentia*» означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, поінформована, пізнала їх і має певний досвід. Компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній.

У сучасній філософській літературі (М. Каган, В. Афанасьєв, Л. Буєва, Ю. Прилюк) досліджується роль спілкування у формуванні та життєдіяльності

особистості. При цьому висвітлюються такі аспекти, як соціалізуюча та індивідуалізуюча функції спілкування, розробляється проблема співвідношення суспільних відносин, діяльності та спілкування.

У психології склалося кілька підходів щодо дослідження феномена спілкування. Найбільш детально розроблений і представлений в ряді робіт підхід до спілкування як до одного з видів людської діяльності (Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, А. Петровський) [9].

В Сучасному тлумачному психологічному словнику поняття «компетентність» визначається як психосоціальна якість, яка означає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності й корисності, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням, а поняття «соціально-психологічна компетентність» – як здатність індивіда ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в системі міжособистісних відносин. Формується в ході освоєння індивідом систем спілкування і включення в спільну діяльність. До складу її входять: 1) уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; 2) уміння правильно визначати особистісні риси й емоційні стани інших людей; 3) уміння вибирати адекватні способи поведінки з ними і реалізувати їх у процесі взаємодії [16, 203].

В свою чергу Новий економічний і юридичний словник дає наступні визначення поняттям «компетенція» і «компетентність». Тут поняття «компетенція» визначається як сукупність повноважень, якими володіє який-небудь орган або посадова особа, яка визначена Конституцією, законами, статутами, положеннями, інструкціями, а поняття «компетентність» – як 1) володіння компетенцією; 2) володіння знаннями, які дозволяють судити про що-небудь [11, 333].

Проте, ключовим поняттям професійної компетентності особистості є професіоналізм, підходи до якого різняться в залежності від змісту праці у різних професіях. Довідкова література трактує термін «професіонал» як людину, яка обрала будь-яку діяльність своєю професією; спеціаліста своєї справи. Таке визначення саме по собі має протирічний характер. Кого слід вважати професіоналом: того, хто має диплом з даного фаху або того, хто досяг вершин майстерності з даного фаху? Тому суттєво важливо, коли акцент робиться на другому значенні: майстра своєї справи. Відповідно, «професіоналізм» визначається

як глибинне оволодіння фахом, якісне виконання професійних задач, висока відповідність фаховим стандартам тощо. Отже, професіоналізм – це характеристика особистості, яка володіє набором здібностей, знань, вмінь, навичок, необхідних для цілеспрямованої, предметної, результативної трудової діяльності.

Очевидно, що дослідниками у поняття «компетентність» та «професіоналізм» вкладається ідентичний або, принаймні, схожий сенс. Під професійною компетентністю, зазвичай, розуміють досконале знання своєї справи, вершину розвитку професійної майстерності. Більш пізніми дослідниками рамки професійної компетентності були розширені до вміння самостійно приймати професійні рішення, здатності ефективно розв'язувати нові, нестандартні завдання тощо (тобто почали враховувати креативність). Також професійна компетентність вказує на рівень освіченості, життєві та професійні цінності [7, 64].

Адже природа компетентності така, що вона, будучи продуктом навчання, не прямо впливає з нього, а є, скоріше, наслідком саморозвитку індивіда, його не стільки технологічного, скільки особистісного росту. Як особистісному утворенню самооцінці приділяється центральна роль у загальному контексті формування особистості майбутнього фахівця – її можливостей, спрямованості, активності, суспільній значущості. Констатується, що прийняті особистістю цінності становлять ядро самооцінки, що визначає специфіку її функціонування як механізм самореалізації й удосконалення особистості фахівця. Щоб знайти себе в професії, індивідуумові потрібно вибрати й вибудувати власний світ цінностей, увійти у світ знань, опанувати творчими способами розв'язання професійних і соціальних проблем, спираючись на відкритий ним рефлексивний світ власного «Я», і навчитися керувати ним.

Зрозуміло, що з простої суми знань і вмінь важко сформувати компетентного фахівця. Інтеграція в змісті професійної освіти понять, способів діяльності, творчого потенціалу, досвіду прояву особистісної позиції здійснюється в процесі створення студентом на основі всіх цих видів власного досвіду, що, насамперед, повинен стати предметом рефлексії, дослідження, самооцінки. Рівень самооцінки особистості фахівця впливає на спрямованість її активності, а характер самооцінки – на стабільність і динаміку поведінки й діяльності, на стиль її взаємодії з професійним

середовищем. Самооцінка становить форму відбиття людиною самої себе як особливого об'єкта пізнання, що репрезентує прийняті ним цінності, особистісні зміни, міру орієнтації на суспільно вироблені вимоги до професійно-особистісної поведінки й діяльності [10].

Науковці та педагоги зазначають, що знаннево-орієнтована система освіти виявилася неефективною у сучасних умовах. Про це свідчать приклади із реального життя, а саме – найуспішніші випускники вищих навчальних закладів не можуть реалізувати себе у професійній діяльності, вони відчувають свою не потрібність у сучасному суспільстві. Усе це відбувається тому, що, як стверджує Д. Іванов, знаннево-орієнтована освіта замкнулася сама на собі, яка створила велику кількість форм, що не існують ніде, крім самої сфери освіти. Тобто, неефективність системи освіти полягає у тому, що її результати значущі тільки у самій системі освіти, але поза її межами вони не мають ніякого значення для суспільства і держави в цілому.

У сучасних умовах формування знань не є головною задачею системи освіти. Знання та вміння необхідні для компетентної людини, адже їх не достатньо для того, щоб бути успішною у сучасній інформаційній державі. Очевидно, для суспільства і для людини важливіше не енциклопедична грамотність людини, скільки здібність використовувати загальні знання та вміння на практиці для вирішення конкретних ситуативних проблем, що виникають у реальному житті [17].

Також, для компетентного фахівця необхідною умовою ефективної та результативної роботи є стан його внутрішнього світу, тому що коли людина емоційно не задоволена, вона не може показати позитивний результат на роботі. Підтвердженням цього є результати проведеного опитування кар'єрним порталом rabota.ua. Лише трохи більше половини тих, що взяли участь в опитуванні приходять на свою роботу з гарним настроєм. 38% опитаних відчувають по відношенню до своєї роботи негативні емоції. 11% від загального числа опитаних на даний момент не працюють.

Серед позитивних емоцій, що випробовуються на шляху до робочого місця, виділялися упевненість (40%), задоволеність собою (35%), відчуття «чистої» совісті (34%), стабільності і безпеки (32%). Кожен десятий співробітник думає про любов або прихильність по дорозі на роботу, а кожному п'ятому властива цікавість.

Не виключається дія негативних чинників на позитивні емоції. Так, зіпсувати настрій позитивно налагодженому співробітникові можуть погані стосунки з керівництвом (65%), маловірогідність підвищення заробітної плати (38%), кар'єрний застій (34%), надмірний контроль роботи (29%).

З негативних емоцій по дорозі на роботу переважають розчарування і жаль (47%), обурення і обурення (31%), смуток і печаль (27%), нудьга (25%), байдужість (24%), невпевненість (23%) і тривога (22%).

Усунути ці негативні відчуття по відношенню до роботи могли б підвищення заробітної плати (66%), просування по кар'єрних сходах (32%) і нормалізація стосунків з керівником (32%) [13].

Модернізація всіх сфер життя суспільства не могла не торкнутися професіонального простору сучасної людини. Різко зросла кількість нових професійних ролей і посад. Професійна діяльність нині характеризується високою інтенсивністю взаємодії, динамізмом, застосуванням універсальних технологій. Процеси глобалізації та модернізації, впливаючи на професійний світ, висувають нові критерії професіоналізму: конкурентоспроможний фахівець; універсальний фахівець; мобільний спеціаліст; особистість-спеціаліст; фахівець, здатний жити в стрімко мінливому світі.

Інноваційна економіка в умовах глобалізації задає новий напрям вектору критеріального орієнтира професії. При неминучій трансформації соціальних функцій професії і перебудові відносин між індивідом і соціумом можна говорити про зміну професійних компетентностей і цінностей; характерні зв'язки в системі «Людина-Професія-Суспільство» змінюються, а критерії професіоналізму втрачають свою одномірність і однозначність.

Безліч фактів свідчить про необхідність нового підходу до оцінки місця і ролі фахівця в організації та впорядкуванні соціокультурного життя [2].

В Економічній енциклопедії ми можемо знайти визначення поняттю «працівник нового типу» – це «працівник, який почав формуватися в розвинутих країнах Заходу на початку другого етапу НТР (у середині 70-х ХХ ст.). Найголовніші його риси: постійне прагнення до самовдосконалення, розвиток творчих і організаторських здібностей, професійних умінь і навичок, відчуття нового, вміння оцінювати

досягнуте, бачити вади й шукати способи їх усунення; економічне мислення ..., оволодіння найновітнішими технологічними, проектно-конструкторськими розробками, техніко-технічна культура, орієнтація на найраціональніше використання економічних і природних ресурсів; рівень підготовки до організаційної та управлінської діяльності...» [8, 39].

На думку С.О. Шехавцова поняття «компетентність» полягає в успішному житті людини, де існує велика кількість різноманітної діяльності, у якій може бути в тій чи іншій мірі людина перебувати успішно. Безумовно, це успішне існування залежить, у деякій мірі, від знань, вмінь та навичок, але бути компетентним поза межами реального досвіду неможливо [17].

Саме молоде покоління з властивою йому активністю, креативом і ініціативністю може служити джерелом і каталізатором економічного зростання і розвитку у разі відповідної підготовки і формування у молодих фахівців необхідних професійних знань, навичок, умінь і якостей. Це обумовлює усе зростаючий інтерес з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників в області педагогіки до компетентнісного підходу в освіті, згідно з яким рівень сформованої професійної компетентності випускників є основним критерієм ефективності і результативності вищої освіти, а визначення оптимальних шляхів і способів її формування – найважливішим завданням педагогів в економічному ВНЗ. У зв'язку з цим особливу актуальність набувають питання визначення професійної компетентності економіста, виявлення ключових якостей, знань, навичок і умінь, що становлять суть цього поняття, виділення відповідних критеріїв і показників оцінки рівня сформованості професійної компетентності і пошуку оптимальних методів і засобів її формування і розвитку.

Усім важливо не просто потрапити на співбесіду, але успішно її пройти і отримати роботу. Проте, в спробі сподобатися працедавцеві претенденти іноді допускають ряд помилок і викликають абсолютно протилежні почуття. Працівниками сайту rabota.ua було проведено соціологічне дослідження і виявлено 7 якостей претендентів, які дратують роботодавців: неадекватність; неохайність або недбалість; нахабство; балакучість; нервозність; настирливість; неправда про себе [1].

Процес працевлаштування іноді затягується настільки, що претенденти починають аналізувати свій досвід. Чому бажані посади залишаються недоступними, і відмови надходять від працедавців при здавалося б 100% відповідності вимогам вакансії?

З результатів дослідження, проведеного кар'єрним порталом rabota.ua, стало відомо, що більшість респондентів вважають помилками при пошуку роботи занадто тривале очікування відповіді від працедавця (41%) і невикористання часу в період трудовлаштування для самоудосконалення (40%). 36% учасників опитування рахують, що використовують малу кількість каналів для працевлаштування (36%), а 29% – що невірно складають резюме. Ще 12% респондентів практикують хаотичну відправку резюме, 8% – примудряються часто пропонувати свої послуги одному і тому ж працедавцеві, стільки ж представляють завищені вимоги до зарплати.

Коли справа доходить до співбесіди, допускаються наступні помилки: у 28% опитаних відсутній чіткий план кар'єрного зростання, 26% нездатні вказати на свої переваги і недоліки. 22% респондентів не вдається знайти допустимий баланс питань, що задаються кадровику, їх виявляється або надто багато, або вони відсутні взагалі. 21% опитаних не мають достатньої інформації про компанію-працедавця, кожен п'ятий виявляється в цілому невідповідним.

Стосовно самої поведінки на співбесіді, то близько половини респондентів (47%) явним недоліком назвали зажатість і сором'язливість. 11% учасників опитування, навпаки, бувають занадто багатослівними, а 6% – зарозумілими. Жодну з вище перерахованих особливостей поведінки на співбесідах не відмітили 40% опитаних.

Серед інших, самостійно визначених помилок при працевлаштуванні, респонденти називали чи то заниження, чи то завищення своїх навичок і здібностей, тобто брехня, а також невпевненість, перебірливість і лінь [12].

Отже, на сьогодні досить актуальним залишається питання формування професійної компетентності економістів. Досить важливим компонентом професійної компетентності є соціально-педагогічні особливості її формування, тому що в сучасних умовах необхідно формувати в майбутнього фахівця ті якості, які допоможуть йому навчатися, застосовувати знання в практичній діяльності та

одночасно постійно змінюватися, так як на нього постійно впливає соціальне середовище (система соціально-економічних відносин, освітнє середовище навчального закладу, референтні групи) та власна активність особистості (самоосвіта, самовиховання, саморозвиток).

СПИСОК ВИКОРИСАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 7 качеств, раздражающих работодателя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://student.rabota.ua/post/2014/09/15/7_extra_bad_qualities.aspx
2. Адаменко А.М. Социально-психологическое исследование профессиональных компетентностей будущих экономистов-менеджеров, социологов, инженеров-строителей / А.М. Адаменко, М.Г. Шудра. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://safbd.ru/sites/default/files/safbd-2007-4_117-123.pdf
3. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійних компетенцій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Мирон Васильович Вачевський ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2008. – 41 с.
4. Головань М.С. Метод проектів як засіб формування інформатичної компетентності майбутніх економістів / М.С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. – Харків, УПА, 2006. – № 14-15. – с. 234-242.
5. Гончарова О.М. Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (інформатика)» / Оксана Миколаївна Гончарова ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2007. – 41 с.
6. Дибкова Л.М. Індивідуальний підхід у формування професійної компетентності майбутніх економістів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Людмила Миколаївна Дибкова ; АПН України. Інститут вищої освіти. – К., 2006. – 20 с.
7. Докторович М.О. Професійна компетентність соціального педагога / М.О. Докторович // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Випуск 15. Частина II. – Глухів: ГНПУім. О.Довженка, 2010. – С. 64-69.
8. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т.3 / Редкол. : ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
9. Коберник Г. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітньої школи у процесі навчання [Електронний ресурс] / Галина Коберник. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/29/visnuk_16.pdf
10. Мала Т.В. Визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з книжкового дизайну у ВНЗ [Електронний ресурс] / Т.В. Мала // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104.html>
11. Новый экономический и юридический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М. : Институт новой экономики, 2003. – 1088 с.
12. Ошибки при трудоустройстве. Результаты опроса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://student.rabota.ua/post/2014/06/16/rezultaty_oprosa_oshibki_pri_trudoustrojstve.aspx
13. С какими эмоциями вы идете на работу. Результат опроса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://student.rabota.ua/post/2014/11/19/work_emotions_rezultat.aspx

14. Сергієнко Н.Ф. Компетентнісний підхід як засіб розвитку професійної майстерності сучасного вчителя [Електронний ресурс] / Н.Ф. Сергієнко. – Режим доступу : <http://www.tme.uio.edu.ua/docs/2/09sertpm.pdf>
15. Уйсімбаєва Н.В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Наталія Василівна Уйсімбаєва ; Кіровоградський держ. пед. університет ім. В.Винниченка. – Кіровоград, 2006. – 19 с.
16. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В.Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2005. – 640 с.
17. Шехавцова С.О. Компетентнісний підхід як педагогічна умова формування соціокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов [Електронний ресурс] / С.О. Шехавцова. – Режим доступу <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN1/r3/07ssouim.pdf>

Рецензент

Чернуха Н.М. - д.пед.н., проф

Стаття надійшла до редакції 29.04.2015

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИСТОВ

Сирук Татьяна Владимировна

аспирант ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет им. Г.С. Сковороды»,
м. Переяслав-Хмельницкий
siruk2009@ukr.net

Аннотация. В статье рассматриваются социально-педагогические особенности формирования профессиональной компетентности экономистов в современных условиях, раскрыта сущность понятий «компетенция» и «компетентность» с точки зрения различных наук, исследовано состояние социума сегодня и определены характерные черты молодых специалистов, которые необходимы для современных работодателей. Процессы, происходящие в европейской и мировой экономике, и соответствующие им социально-педагогические ориентиры в системе высшего образования обуславливают формирование новых, более жестких требований к профессиональной компетентности современных специалистов и усовершенствования процесса их профессиональной подготовки.

Ключевые слова: «внутренний мир»; «компетентность»; «компетенция»; «профессиональная компетентность»; «работник нового типа»; «самооценка»; «саморазвитие»; «социально-педагогические особенности».

SOCIAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF FORMATION OF MODERN ECONOMISTS' PROFESSIONAL COMPETENCE

Tatiana V. Siryk

post-graduate student of SHEE «Pereyaslav-Khmelnytsky
state pedagogical university named after G. Skovoroda»,
c. Pereyaslav-Khmelnytsky
siruk2009@ukr.net

Abstract. The article deals with the social-pedagogic features of formation of professional competence of economists in modern conditions, the essence of the terms «competency» and «competence» from the point of view of different sciences is discovered, the conditions of today society are investigated and the main characteristics of young specialists, which are needed for modern employers are defined. The processes, that occur in European and world economics, and corresponding social and educational guidance in the system of higher education cause the forming of new strict requirements to the professional competence of modern specialists and the perfection of the process of their professional training.

Key words: «inner world», «competence»; «competency»; «a worker of a new type»; «professional competence»; «self-esteem»; «self-development»; «social-pedagogic features».

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. 7 internalss, irritating an employer [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://student.rabota.ua/post/2014/09/15/7_extra_bad_qualities.aspx. (in Russian)
2. Adamenko A.M. Socially-psychological research of professional компетентностей of future economists-managers, sociologists, engineers-builders / A.M. Adamenko, M.G. Shudra. [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu : http://safbd.ru/sites/default/files/safbd-2007-4_117-123.pdf. (in Russian)
3. Vachevsjkyj M.V. The future marketing specialists of professional competenses : of автореф have Теоретико-методичні principles of forming. дис. on the receipt of sciences. degree of authorities. пед. sciences : special. 13.00.04 «Theory and methodology of trade education»/ Myron Vasylyjovych Vachevsjkyj ; Instytut pedagoghiky APN Ukrajinjy. – K., 2008. – 41 s. (in Ukrainian)
4. Gholovanj M.S. Method of projects as means of forming of competence of informatics of future economists / M.S. Gholovanj // Problemy inzhenerno-pedagoghichnoji osvity. Zbirnyk naukovykh pracj. – Kharkiv, UIPA, 2006. – # 14-15. – s. 234-242. (in Ukrainian)
5. Ghoncharova O.M. Theoretical - methodical bases of the personality-oriented system of forming of competence students of informatics of economic specialities : of abstract of thesis of dissertation. on the receipt of sciences. degree of authorities. пед. sciences : special. a 13.00.02 "Theory and methodology of studies (informatics) are "/ Oksana Mykolajivna Ghoncharova ; Nacionaljnij pedagoghichnyj universytet imeni M.P. Draghomanova. – K., 2007. – 41 s. (in Ukrainian)
6. Dybkova L.M. Individual approach in forming of professional competence of future economists : abstract of thesis of dissertation on the receipt of sciences. degree of candidate of pedagogical sciences : speciality a 13.00.04 «Theory and methodology of trade education»/ Ljudmyla Mykolajivna Dybkova ; APN Ukrajinjy. Instytut vyshhoji osvity. – K., 2006. – 20 s. (in Ukrainian)
7. Doktorovych M.O. Professional competence of social teacher / M.O. Doktorovych // Announcer Глухівського state pedagogical university. Series : are Pedagogical sciences. Producing 15. Part of II. – Ghlukhiv: GhNPUim. O.Dovzhenka, 2010. – S. 64-69. (in Ukrainian)

8. An economic encyclopaedia : is In three volumes. T.3 / Redkol.: S.V. Mochernyj (vidp. red.) ta in. – K. : Vydavnychyj centr «Akademija», 2002. – 952 s. (in Ukrainian)
9. Kobernyk Gh. Forming of social competence of students of general school is in the process of studies [Elektronnyj resurs] / Ghalyna Kobernyk. – Rezhym dostupu : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/29/visnuk_16.pdf (in Ukrainian)
10. Mala T.V. Determination of pedagogical terms of forming of professional competence of future specialists is on a book design in INSTITUTION of higher learning [Elektronnyj resurs] / T.V. Mala // Visnyk Lughansjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Rezhym dostupu : <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104.html> (in Ukrainian)
11. New economic and legal dictionary / Pod red. A.N. Azrilijana. – M. : Institut novoj jekonomiki, 2003. – 1088 s. (in Russian)
12. Errors at employment. Results of questioning [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://student.rabota.ua/post/2014/06/16/rezultaty_oprosa_oshibki_pri_trudoustrojstve.aspx (in Russian)
13. what emotions you go to work. Result of questioning [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://student.rabota.ua/post/2014/11/19/work_emotions_rezultat.aspx (in Russian)
14. Serghijenko N.F. Competence approach as means of development of professional mastery of modern teacher [Elektronnyj resurs] / N.F. Serghijenko. – Rezhym dostupu : <http://www.tme.umo.edu.ua/docs/2/09sertpm.pdf> (in Ukrainian)
15. Ujsimbajeva N.V. Forming of professional competence of future economists in the process of research work in higher educational establishments of I-II of levels of accreditation : abstract of thesis of dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences : speciality a 13.00.04 "Theory and methodology of trade education"/ Natalija Vasylivna Ujsimbajeva ; Kirovoghrajskij derzh. ped. universytet im. V.Vynnychenka. – Kirovograd, 2006. – 19 s. (in Ukrainian)
16. Shapar V.B. Modern explanatory psychological dictionary / V.B. Shapar. – Kh. : Prapor, 2005. – 640 s. (in Ukrainian)
17. Shekhavcova S.O. Competence approach as pedagogical condition of forming of sociocultural competence for the future teachers of foreign languages [Elektronnyj resurs] / S.O. Shekhavcova. – Rezhym dostupu <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN1/r3/07ssouim.pdf> (in Ukrainian)